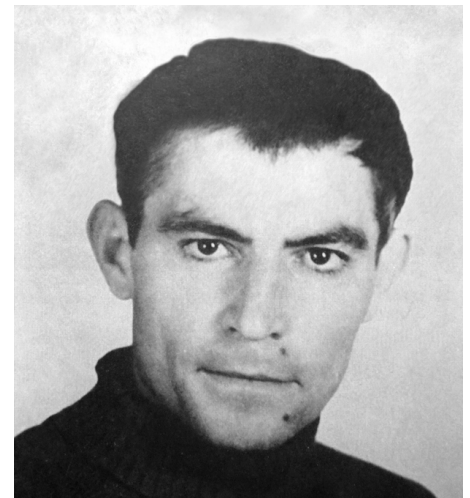

Поэзія української душі

21 березня в усьому світі володарі рими, їх музи і шанувальники відзначають День поезії.

Українська поезія – особлива. Вона проникає в серце, переходить будь-які кордони, заглядає у найглибші схованки людської душі.

Сьогодні мешканці Боратинської громади декламують невмирущі рядки геніїв українського слова, а також презентують авторські поетичні твори.

Мир на землі

Мир на землі — це затишок і тиша,
Це сміх дитячий і душі політ,
Коли поет чарівні вірші пише
Про незвичайний, дивовижний світ.

Мир на землі — це росяні світанки,
Краса і творчість, пісня у гаях.
Мир на землі — це вечори і ранки
Із радістю і щастям у серцях.

Мир на землі — це дім і мама, й тато,
Й любові стільки — просто через край!
Це та земля, де щастя є багато
І в кожній хаті — хліба коровай.

Це та земля, де сміх і пісня лине,
А діти йдуть до школи знов і знов.
Й ніколи у боях ніхто не гине,
Бо там господар — щастя і любов.

Надія Красоткіна

Стояла я і слухала весну...

**Стояла я і слухала весну,
Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну
То знов таємно-тихо шепотіла.**

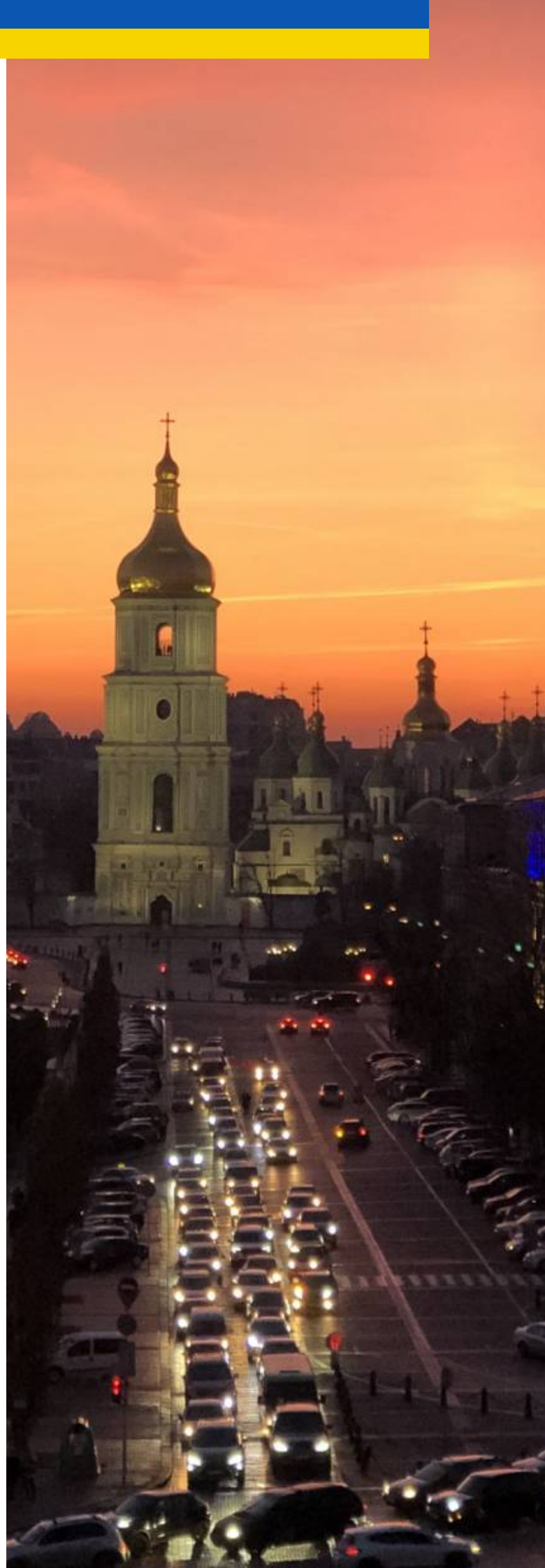
**Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радощі, надії,
Вона мені переспівала зно
Те, що давно мені співали мрії.**

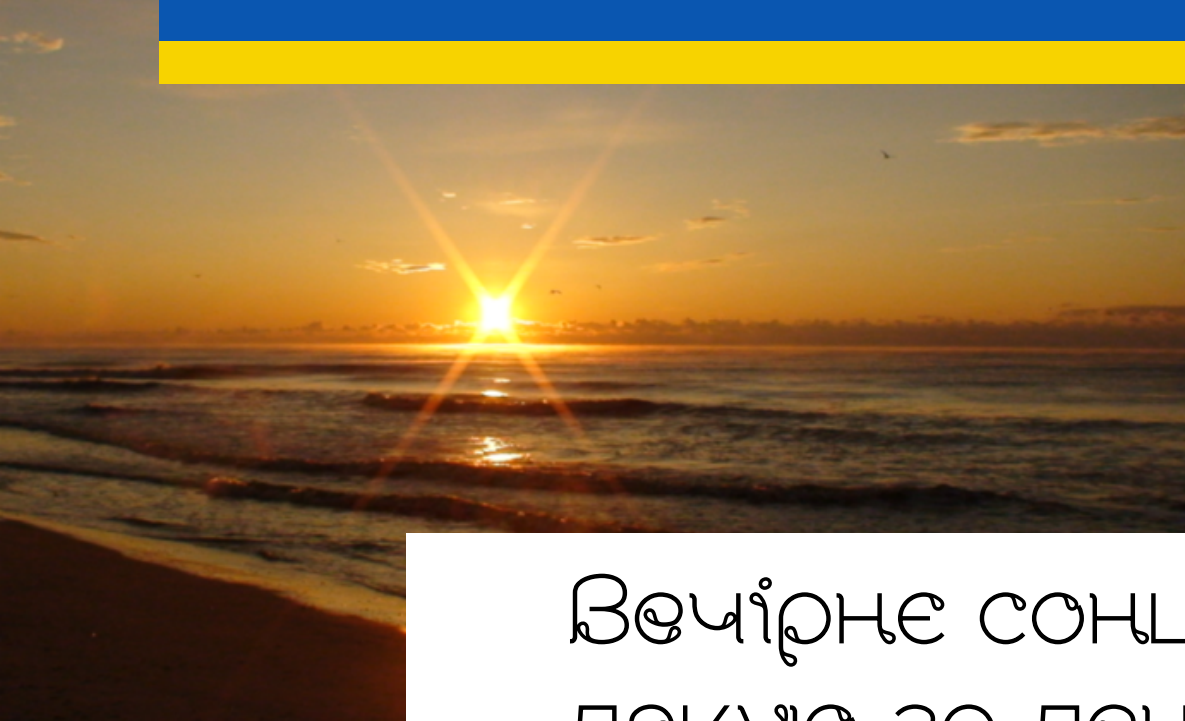
Леся Українка

Затінок, сутінок, день золотий

Затінок, сутінок, день золотий.
Плачуть і моляться білі троянди.
Може, це я, або хто, або ти
ось там сидить у куточку веранди.
Може, він плаче, а може, він жде —
кроки почулись, чи скрипнула хвіртка.
Може, він встане, чолом припаде,
там, на веранді, чолом до одвірка.
Де ж ви, ті люди, що в хаті жили?
Світку мій білий, яке тут роздолля!
Смуток нащадків — як танець бджоли,
танець бджоли до безсмертного поля.
Може, це вже через тисячу літ —
я і не я вже, розбужена в генах,
тут на землі я шукаю хоч слід
роду мого у плачах і легендах!
Голос криниці, чого ж ти замовк?
Руки шовковиць, чого ж ви залякли?
Вікна забиті, і висить замок —
ржава сережка над кігтиком клямки.
Білий причілок оббила сльота.
Хто там квилить у цій хаті ночами?
Може, живе там сама самота,
соває пустку у піч рогачами.
Може, це біль наш, а може, вина,
може, бальзам на занедбані душі
спогад криниці і спогад вікна,
спогад стежини і дикої груші...

Ліна Костенко

Вечірнє сонце, дякую за день!

**Вечірнє сонце, дякую за день!
Вечірнє сонце, дякую за втому.
За тих лісів просвітлений Едем
і за волошку в житі золотому.**

**За твій світанок, і за твій zenіт,
і за мої обпечені zenіти.
За те, що завтра хоче зеленіть,
за те, що вчора встигло оддзвеніти.**

**За небо в небі, за дитячий сміх.
За те, що можу, і за те, що мушу.
Вечірнє сонце, дякую за всіх,
котрі нічим не осквернили душу.**

**За те, що завтра жде своїх натхнень.
Що десь у світі кров ще не пролито.
Вечірнє сонце, дякую за день,
за цю потребу слова, як молитви.**

Ліна Костенко

Доля

Наснився мені чудернацький базар:

під небом у чистому полі,
для різних людей,
для щедрих і скнар,
продавалися різні Долі.

Одні були царівен не гірш,
а другі – як бідні Мінййони.
Хту купляв собі Долю за гріш.
А хто – і за мільони.

Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто – золотом золотим.
А дехто – вельми сумнівним.

Долі-ворожки, тасуючи дні,
до покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.

Я глянула їй в обличчя ясне,
душею покликала очі...
– Ти, все одно, не візьмеш мене, –
Сказала вона неохоче.

– А може візьму?
– Ти собі зятям, –
сказала вона суворо, –
за мене треба платити життям.
А я принесу тобі горе.

– То хто ж ти така?
Як твоє ім'я?
Чи варта такої плати?
– Поезія – рідна сестра моя.
А правда людська – наша мати.

І я її прийняла, як закон.
І диво велике сталося:
минула ніч. І скінчився сон.
А Доля мені зосталась.

Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться, –
у мене жодних претенсій нема
до Долі – моєї обраниці.

Ліна Костенко

Ось так живу

Ось так живу.
А що кому до того?
І від проблем
своїх я не втечу.
До вас давно
загублена дорога
Але про це
я ліпше помовчу.
Без вас тужу.
Та що кому до того?
І завтра вже
не буде як колись.

Та, мабуть, це
не є обов'язковим,
Бо мої мрії
так і не збулись.
Без вас грішу.
А що кому до того?
Хоча насправді –
таки не грішу.
Але, якщо треба,
Лише перед Богом
Всепрощення
для себе попрошу!

Світлана Григор'єва

І все на світі треба пережити...

І все на світі треба пережити,
І кожен фініш – це, по суті, старт,
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.

Тож веселімось, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.

Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено,
Хай буде вік прожито, як належить,
На жаль, від нас нічого не залежить...

А треба жити. Якось треба жити.
Це зветься досвід, витримка і гарт.
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.

Отак як є. А може бути й гірше,
А може бути зовсім, зовсім зле.
А поки розум од біди не згірк ще, –
Не будь рабом і смійся як Рабле!

Тож веселімось, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.

Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено.
Єдине, що від нас іще залежить, –
Принаймні вік прожити як належить.

Ліна Костенко

ДО ОСНОВ'ЯНЕНКА

Б'ють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив!
Нема Січі; очерети
У Дніпра питають:
«Де-то наші діти ділись,
Де вони гуляють?»
Чайка скиглить літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.
На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаються у буйного:
«Де наші панують?
Де панують, бенкетують?
Де ви забарились?
Верніться! Дивіться —
Жита похилились,
Де паслися ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров ляха, татарина
Морем червоніла...
Верніться!» — «Не вернеться! —
Заграло, сказало
Синє море. — Не вернеться,
Навіки пропали!»
Правда, море, правда, синє!
Такая їх доля:
Не вернеться сподівані,
Не вернеться воля. /120/

Не вернуться запорожці,
Не встануть гетьмани,
Не покриють Україну
Червоні жупани!
Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить...
Тільки ворог, що сміється...
Смійся, лютий враже!
Та не дуже, бо все гине —
Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чий ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.
Чи так, батьку отамане?
Чи правду співаю?
Ех, якби-то!.. Та що й казати?
Кебети не маю.
А до того — Московщина,
Кругом чужі люде...
«Не потурай», — може, скажеш,
Та що з того буде?
Насміються на псалом той,
Що виллю сльозами;
Насміються... Тяжко, батьку,

Жити з ворогами!
Поборовся б і я, може,
Якби малось сили;
Заспівав би — був голосок,
Та позички зїли.
Отаке-то лихо тяжке,
Батьку ти мій, друже!
Блужу в снігах та сам собі:
«Ой не шуми, луже!» /121/
Не втну більше. А ти, батьку,
Як сам здоров знаєш,
Тебе люде поважають,
Добрий голос маєш;
Співай же їм, мій голубе,
Про Січ, про могили,
Коли яку насипали,
Кого положили.
Про старину, про те диво,
Що було, минуло...
Утни, батьку, щоб нехотя
На весь світ почули,
Що діялось в Україні,
За що погибала,
За що слава козацькая
На всім світі стала!
Утни, батьку, орле сизий!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу,
Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,
Як дівчина під вербою
Гриця заспіває.
Нехай ще раз усміхнеться
Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю
В чужій домовині.

Тарас Шевченко

І жах, і кров, і СМЕРТЬ, і ВІДЧАЙ...

І жах, і кров, і смерть, і відчай,
І клекіт хижої орди,
Маленький сірий чоловічок
Накоїв чорної біди.

Це звір огидної породи,
Лох-Несс холодної Неви.
Куди ж ви дивитесь, народи?!
Сьогодні ми, а завтра – ви.

Ліна Костенко

Я не пробачу

Я вкотре попросалася з життям,
Та вкотре у взутті лягаю спати.
І ненависть змішалась з каяттям.
Я не пробачу це, російське кате!

Я не пробачу вторгнення до нас!
Я не пробачу! Ти повинен знати –
Нема у світі гіршої з образ,
Як в матері дитя її забрати!

Я не пробачу тих брехливих фраз,
З якими ти прийшов в мій дім вбивати!
Руйнуючи все дороге для нас,
Ти вирішив народ мій так зламати?

Я не пробачу кожну страшну ніч,
І тих синів, що ти поклав в могили,
Які стояли насмерть пліч-о-пліч
І нашу Неньку рідну боронили!

Я не пробачу жодної з образ!
І до оскоми, як уміє мати,
Я витру сльози й помолюсь за вас,
Щоб вам нікому спокою не знати!...

Ольга Будчук

КРИВАВИЙ ЧЕТВЕР

У чорний кривавий четвер
Новий відлік часу настав
Проти вільного народу
Війну диктатор розпочав

Горить палає і здригається
Столиця нашої країни
Болить душа і серце крається
У всього світу, у кожної людини

З півдня, півночі, Карпат
Зібрались вірнії сини,
Свою країну боронить
Від злої рашиської орди

Вкраїни вояків не здолати
Дух козацтва у них в крові
Ні сантиметра землі не віддати
Якщо потрібно тілом лягти

Герої, патріоти наші
Повсюди зупиняють супостата
За ворогів діяння нелюдські
Народжена розплата

Катам суд страшний настав
За кров дитячу покарати
І за розрушені будинки і церкви
Звіра клятого в пекло гнати

Галина Крилова

Contra sperem spero!

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

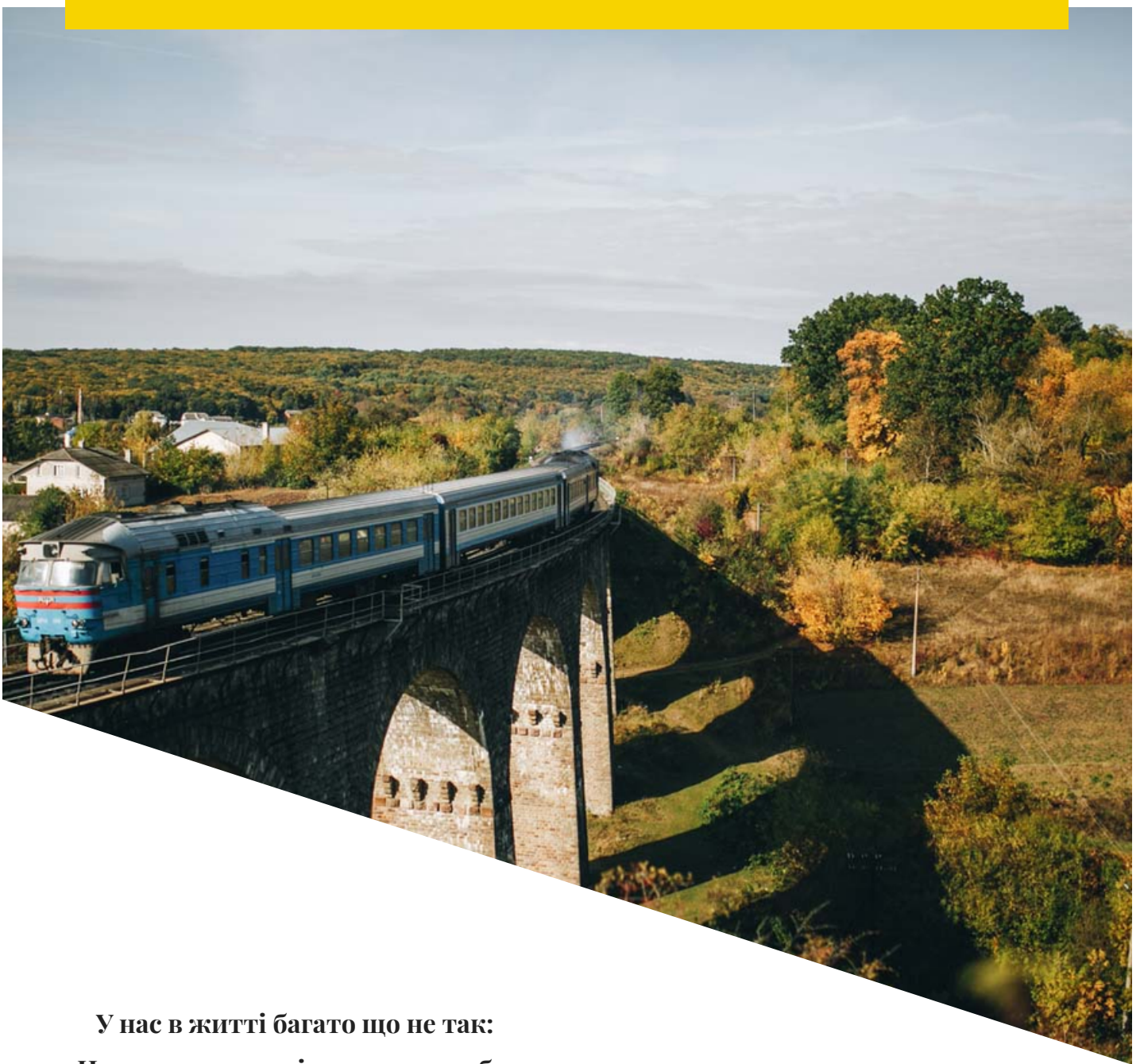
І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть — і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей —
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Леся Українка

**У нас в житті багато що не так:
Не так як хочеш, і не так як треба.**

**Та це не вихід щоб робити зло,
Воно завжди повернеться до тебе.**

**Дай, Боже, сили витримати все,
На зло добром завжди відповідати,**

Любити і прощати ворогів,

І жити, як колись навчала мати.

**Дай, Боже, сили полюбити тих,
Які ненавидять і ногу підставляють.**

**У вічі дивляться – неначе добрі всі,
Насправді – завжди брудом поливають.**

Г. Гірник

**Ніколи не кажи "ніколи!"
Цінуй життя і кожную його мить...
Зумій в поганому знайти хороше,
Любити, вірити і просто жити!**

О. Гірник

БОРІТЬСЯ, ЛЮДИ!

«Боріться, люди»-закликав Кобзар

**І з москалями діла ви не майте
Тримайтеся завжди разом у купі
Та рід свій славний прославляйте**

**Вони не полишать домівлі твоєї
Кочівники, невігласи прокляті
А ми-господарі землі своєї
Такії славні і такі завзяті**

**Нам нав'язали дивну річ
Теорію про малоросів вони склали
Як же забули швидко всі про Січ,
Де за єдність до бою ставали**

**Візьміть у руки міцно булаву
Яка давно закопана в руїну
З такою силою стисніть її в руках
І поскидайте вже тих проклятих в могилу**

Юлія Герасимчук

Любіть Україну

Любіть Україну, як сонце любить,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любить у годину негоди.

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

Без неї — ніщо ми, як порох і дим,
розвіяний в полі вітрами...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.

Для нас вона в світі єдина, одна,
як очі її ніжно-карі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,

у квітці, в пташині, в кривеньких тинах,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багряноту шумі...

Як та купина, що горить — не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
у хмарах отих пурпурових,

в огні канонад, що на захід женуть
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в тьмі пробивають нам путь
до весен і світлих, і щирих.

Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все, до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..

Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожную хвилину...
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну.

Любіть у труді, у коханні, в бою,
в цей час, як гудуть батареї...
Всім серцем любіть Україну свою,
і вічні ми будемо з нею!

Володимир Сосюра

Уривок з твору «Берестечко»

....Бо поки ми тут про свободу мимрили,
то інші вже свободу й здобули.
А ми усе співаєм, як ми вимерли
або як нас в неволю продали.
І де той геній, до народу дбалий,
щоб розбудив наш умисел оспалий?!
І не нікчемним словом, що як нежить,
а як народу гідному належить!
КАЗАВ ЙОАНН: "В ПОЧАТКУ БУЛО СЛОВО".
В початку Слово, а не комарі.
Не як у нас — на Січ іде з малого,
а вже коли осліп — у кобзарі.
О ГОСПОДИ, А Я? ЧИ МАВ ПРИ СОБІ ГРОНО
найвченіших мужів, піїтів і музик?
То все у королів. В палацах. Біля тронів.
А ти козак. Ти гетьман. Ти мужик.
Бувають королі, більш вдатні до розпустити,
ніж до звитяг. І кожне слово — лож.
Зате як вийде, гляне, як розпустить
павиний хвіст придворних і вельмож!
При них все люди грамотні і терті.
У них Боплан, у них і Шевальє.
А наше слово дожило до смерті,
але для світу й досі ще не є.
Бо ми такі. Ми прості. Ми в кожусі.
Не знаєм як. Не звикли до свобод.
То треба ж якось піднімать на дусі,
а не в болото втоптувать народ!
ТА ПРИЙДЕ ЧАС, ЯК ПЕРЕД БОГОМ СВДЧУ
ще буде Слово, більше за слова.

Але чи й справді ми німі для світу
чи, може, трохи світ недочува?
МИ ВОЇНИ. НЕ ЛЕДАРИ. НЕ ЛЕЖНІ.
І наше діло праведне й святе.
Бо хто за що, а ми за незалежність.
Отож нам так і важко через те.
ЧИ, МОЖЕ, МИ НЕ ЛИЦАРИ БУЛИ?
Своє жіноцтво шанувать не вміли?
Пани вино їм з тухольки пили.
А ми у шапці ніженьки їм гріли.
Віки ідуть. А нам усе амінь.
Нема спокою між Дніпром і Бугом.
Вже стільки літ, вже стільки поколінь! —
усе життя — між шаблею і плугом.
Так нам судилось. Так нам довелось.
Все нас руйнують, як ахейці Трою.
У нас хлоп'я на ноги зіп'ялось —
і вже притьма хапається за зброю.
Ми — хто за кого, ми — не хто кого.
І ця війна, — не я їй був призвідця.
Мосьпанство йде гуртом на одного.
А наш один і чорта не боїться.
Аби який перед собою корч —
півсотні війська полетіло б сторч.
Хто йшов на нас, той повертався з гулями.
У нас баби — і ті стріляють дулями.
І все одно — віками у ярмі.
Усім чужі. Для світу незначущі.
Чи що ніяк не вирвемось самі.
Чи що у нас сусіди загребуші.
Ми, вільні люди вільної землі,
тавро поразки маєм на чолі.
МОЙСЕЙ НАРОД СВІЙ ВІВ ЧЕРЕЗ ПУСТЕЛЮ.
Послав Господь їм воду за труда.

А в нас яку не вдариш кайлом скелю —
зівсюди рине кров, а не вода.
Вони хоч мали з неба яку манну.
Таки ж пустеля більша за степи.
Господь їм землю дав обітованну
і море перед ними розступив!
Я ж не Мойсей. Народ — на рані рана.

Моє чоло побила сивина.
Куди іти? Земля обітованна —
вона ж під нами, наша, ось вона!
Та ще ж яка, мій Господи, багата!
Лісами щедра, зерном золота.
Міцна зелом, скотиною рогата.
Народом добра, вірою свята.

Хто тут не жив!

А в нагороду

хто вдячен був коли цьому народу?!
ЧУЖИНЦІ СКРІЗЬ ПОСЛИ НАШІ ГРАДИ.

Ім'я дали нам — хлопцї, мужики.
На нас лежить тавро тієї зради,
якою нас вже зраджено віки.
Для них ці землі тільки ласий кусень.
Та люд сумирний десь там по хатах.
Жили-були. Об'їли нас як гусінь.

Ще й поганьбили по усіх світах
ВСЕ НАМ ВИПОМИНАЮТЬ ВСІ НАШІ ЗЛОДІЯННЯ.

Де, що, коли і скільки — визбирують до крихт.
А скільки ми зазнали нелюдського страждання
А скільки ті чужинці сподіяли нам кривд?!

Чи ми чинили утиск
сусідам, їхній мові?

Був мій народ співцем і сіячем.
Я все зробив би без проливу крові.
Так ви ж пройшли вогнем тут і мечем!

**Ви кажете: ми темні. Ви кажете: погроми.
Але чому ж не чути з правдивих ваших пащ
про тих погромів чорні буреломи
які вчинив Чарнецький тут і Лащ?!
Що вже віки нема од вас рятунку.
А ще зветися лицарі, бундючні павичі.
Хан палить села хоч для пограбунку,
а Радзивілл — для світла уночі!
Так наступили цій землі на груди
що їй стогін вже не вирветься з грудей.
Князь Вишневецький вішає повсюди,
а Лащ у церкві вирізав людей.
Це ж треба мати сатанинський намір,
чайть в собі невиліковний сказ,
щоб тяжко так знущатися над нами
та ще їй у всьому звинуватить нас!**

**Хіба що мертвий тут би не пручався
в гадючих путах визиску й лихви.
Живуть без вінчання. Вмирають без причастя.
Дітей не хрестять. Замкнено церкви.
Вже допекли нас до живої рани.
Деруть податки з поля, двору, стріх.
Цькують людей. Здають в оренду храми.
І мову нашу мають для зловтіх.
Ну, то їй дійшло до крові, до шабель.
Армагеддон. Збувається пророче.
А вже коли зірвалося з петель,
то вже по людських долях прогуркоче.
І ТОЙ НАРОД, І ТАК ПО СВІТУ ГНАНИЙ,
сумний народ, що світу дав Христа, —
о Божа Мати, змилуйся над нами!
Дай розум в серце їй правду на вуста.
Чи ми коли той біль страшний загоїмо?**

Взаємна кривда — то взаємний гріх.
Бо їхні темні нас вважають гоями,
а наші темні обзивають їх.
Чи винен той скрипаль чи балагула,
чи винен хлібороб той чи кобзар,
що серед нас є Лисенко, вовгура,
а серед них — визискувач, лихвар?!
Все винен я. Всіх мусив захистити.
І тих, і тих. І тих від тих і тих.
Мене, людину, можна не простити.
Але народи?! Ради всіх святих...
УСІ НАРОДИ, А ВІДТАК І МІЙ,
у чомусь винні, скоївши й не скоївши,
як винен той святий Варфоломій
за те Варфоломійвське побоїще.
О горе нам!.. Я вже як ті пророки,
що часом божеволіли з жалю.
Я знаю свій народ. Кляню його пороки.
Але за нього Господа молю!
А ВИ, ЩО ЗВИКЛИ РОЗЗЯВЛЯТИ ПАЩІ,
злочинства наші множити стокрот, —
побійтесь Бога! Ви нічим не кращі
за мій сумний зацькований народ.
А втім, нехай. Дорога правди довга.
Усі усім втовкмачують своє.
У всеправуючого Бога
усе записано як є.
МИ ЗА СВОЇМ НЕПЕРЕБУТНІМ ГОРЕМ
все про своє говорим і говорим.

Ліна Костенко

Катерина

I

Кохайтесь, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люде,
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине —
Якби сама, ще б нічого,
А то й стара мати,
Що привела на світ божий,
Мусить погибати.
Серце в'яне співаючи,
Коли знає за що;
Люде серця не побачать,
А скажуть — ледащо!
Кохайтесь ж, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люде,
Знущаються вами.
Не слухала Катерина
Ні батька, ні неньки,
Полобила москалика,
Як знало серденько.
Полобила молодого,
В садочок ходила,
Поки себе, свою долю
Там занастила.
Кличе мати вечеряти,
А донька не чує;
Де жартує з москаликом,
Там і заночує.

Не дві ночі карі очі
Любо цілувала,
Поки слава на все село
Недобрая стала.
Нехай собі тії люде
Що хотять говорять:
Вона любить, то й не чує,
Що вкралося горе.
Прийшли вісти недобрії —
В поход затрубили.
Пішов москаль в Туреччину;
Катрусю накрили.
Незчулася, та й байдуже,
Що коса покрита:
За милого, як співати,
Любо й потужити.
Обіцявся чорнобривий,
Коли не загине,
Обіцявся вернутися.
Тойді Катерина
Буде собі московкою,
Забудеться горе;
А поки що, нехай люде
Що хотять говорять.
Не журиться Катерина —
Слізеньки втирає,
Бо дівчата на улиці
Без неї співають.
Не журиться Катерина —
Вмиється сльозою,
Возьме відра, опівночі
Піде за водою,
Щоб вороги не бачили;

Прийде до криниці,
Стане собі під калину,
Заспіває Гриця.
Виспівує, вимовляє,
Аж калина плаче.
Вернулася — і раденька,
Що ніхто не бачив.
Не журиться Катерина
І гадки не має —
У новенькій хустиночці
В вікно виглядає.
Виглядає Катерина...
Минуло півроку;
Занудило коло серця,
Заколало в боку.
Нездужає Катерина,
Ледве-ледве дише...
Вичуняла та в запічку
Дитину колише.
А жіночки лихо дзвонять,
Матері глузують,
Що москалі вертаються
Та в неї ночують:
“В тебе дочка чорнобрива,
Та ще й не єдина,
А муштрує у запічку
Московського сина.
Чорнобривого придбала...
Мабуть, сама вчила...”
Бодай же вас, цокотухи,
Та злидні побили,
Як ту матір, що вам на сміх
Сина породила.
Катерино, серце моє!
Лишенько з тобою!

Де ти в світі подінешся
З малим сиротою?
Хто питає, привітає
Без милого в світі?
Батько, мати — чужі люде,
Тяжко з ними жити!
Вичуняла Катерина,
Одсує кватирку,
Поглядає на улицю,
Колише дитинку;
Поглядає — нема, нема...
Чи то ж і не буде?
Пішла б в садок поплакати,
Так дивляться люде.
Зайде сонце — Катерина
По садочку ходить,
На рученьках носить сина,
Очиці поводить:
“Отут з муштри виглядала,
Отут розмовляла,
А там... а там... сину, сину!”
Та й не доказала.
Зеленіють по садочку
Черешні та вишні;
Як і перше виходила,
Катерина вийшла.
Вийшла, та вже не співає,
Як перше співала,
Як москаля молодого
В вишник дожидала.
Не співає чорнобрива,
Кляне свою долю.
А тим часом вороженьки
Чинять свою волю —
Кують речі недобрії.

Що має робити?
Якби милий чорнобривий,
Умів би спинити...
Так далеко чорнобривий,
Не чує, не бачить,
Як вороги сміються їй,
Як Катруся плаче.
Може, вбитий чорнобривий
За тихим Дунаєм;
А може — вже в Московщині
Другую кохає!
Ні, чорнявий не убитий,
Він живий, здоровий...
А де ж найде такі очі,
Такі чорні брови?
На край світа, в Московщині,
По тім боці моря,
Нема нігде Катерини;
Та здалась на горе!..
Вміла мати брови дати,
Карі оченята,
Та не вміла на сім світі
Щастя-долі дати.
А без долі біле личко —
Як квітка на полі:
Пече сонце, гойда вітер,
Рве всякий по волі.
Умивай же біле личко
Дрібними сльозами,
Бо вернулись москалики
Іншими шляхами.

II

Сидить батько кінець стола,
На руки схилився;

Не дивиться на світ божий:
Тяжко зажурився.
Коло його стара мати
Сидить на ослоні,
За сльозами ледве-ледве
Вимовляє доні:
“Що весілля, доню моя?
А де ж твоя пара?
Де світилки з друженьками,
Старости, бояре?
В Московщині, доню моя!
Іди ж їх шукати,
Та не кажи добрим людям,
Що є в тебе мати.
Проклятий час-годинонька,
Що ти народилась!
Якби знала, до схід сонця
Була б утопила...
Здалась тоді б ти гадині,
Тепер — москалеві...
Доню моя, доню моя,
Цвіте мій рожевий!
Як ягодку, як пташечку,
Кохала, ростила
На лишенько... Доню моя,
Що ти наробила?..
Одячила!.. Іди ж, шукай
У Москві свекрухи.
Не слухала моїх річей,
То її послухай.
Іди, доню, найди її,
Найди, привітайся,
Будь щаслива в чужих людях,
До нас не вертайся!
Не вертайся, дитя моє,

З далекого краю...
А хто ж мою головоньку
Без тебе сховає?
Хто заплаче надо мною,
Як рідна дитина?
Хто посадить на могилі
Червону калину?
Хто без тебе грішну дугу
Поминати буде?
Доню моя, доню моя,
Дитя моє любе!
Іди од нас...”
Ледве-ледве
Поблагословила:
“Бог з тобою!” — та, як мертва,
На діл повалилась...

Обізвався старий батько:
“Чого ждеш, небого?”
Заридала Катерина
Та бух йому в ноги:
“Прости мені, мій батечку,
Що я наробила!
Прости мені, мій голубе,
Мій соколе милий!”
“Нехай тебе бог прощає
Та добрії люде;
Молись богу та йди собі –
Мені легше буде”.

Ледве встала, поклонилась,
Вийшла мовчки з хати;
Осталися сиротами
Старий батько й мати.

Пішла в садок у вишневий,
Богу помолилась,
Взяла землі під вишнею,
На хрест почепила;
Промовила: “Не вернуса!
В далекому краю,
В чужу землю, чужі люде
Мене заховують;
А своєї ся крихотка
Надо мною ляже
Та про долю, моє горе,
Чужим людям скаже...
Не розказуй, голубонько!
Де б ні заховали,
Щоб грішної на сім світі
Люди не займали.
Ти не скажеш... ось хто скаже,
Що я його мати!
Боже ти мій!.. лихо моє!
Де мені сховатись?
Заховаюсь, дитя моє,
Сама під водою,
А ти гріх мій спокутуєш
В людях сиротою,
Безбатченком!..”
Пішла селом,
Плаче Катерина;
На голові хустиночка,
На руках дитина.
Вийшла з села — серце мліє;
Назад подивилась,
Покивала головою
Та й заголосила.

Як тополя, стала в полі
При битій дорозі;
Як роса та до схід сонця,
Покапали сльози,
За сльозами за гіркими
І світа не бачить,
Тільки сина пригортає,
Цілує та плаче.
А воно, як янгелятко,
Нічого не знає,
Маленькими ручицями
Пазухи шукає.
Сіло сонце, з-за діброви
Небо червоніє;
Утерлася, повернулася,
Пішла... тільки мріє.
В селі довго говорили
Дечого багато,
Та не чули вже тих річей
Ні батько, ні мати...
Отаке-то на сім світі
Роблять людям люде!
Того в'яжуть, того ріжуть,
Той сам себе губить...
А за віщо? Святий знає.
Світ, бачся, широкий,
Та нема де прихилитись
В світі самотнім.
Тому доля запродала
Од краю до краю,
А другому оставила
Те, де захищують.
Де ж ті люде, де ж ті добрі,
Що серце збиралось

З ними жити, їх любити?
Пропали, пропали!
Єсть на світі доля,
А хто її знає?
Єсть на світі воля,
А хто її має?
Єсть люде на світі —
Сріблом-злотом сяють,
Здається, панують,
А долі не знають,—
Ні долі, ні волі!
З нудьгою та з горем
Жупан надівають,
А плакати — сором.
Возьміть срібло-злото
Та будьте багаті,
А я візьму сльози —
Лихо виливати;
Затоплю недолу
Дрібними сльозами,
Затопчу неволю
Босими ногами!
Тоді я веселий,
Тоді я багатий,
Як буде серденько
По волі гуляти!

III

Кричать сови, спить діброва,
Зірненьки сіяють,
Понад шляхом, щирцею,
Ховрашки гуляють.

Спочивають добрі люде,
Що кого втомило:
Кого — щастя, кого — сльози,
Все нічка покрила.
Всіх покрила темнісінька,
Як діточок мати;
Де ж Катрусю пригорнула:
Чи в лісі, чи в хаті?
Чи на полі під копою
Сина забавляє,
Чи в діброві з-під колоди
Вовка виглядає?
Бодай же вас, чорні брови,
Нікому не мати,
Коли за вас таке лихо
Треба одбувати!
А що дальше спіткається?
Буде лихо, буде!
Зустрінуться жовті піски
І чужії люде;
Зустрінетесь зима люта...
А той чи зустріне,
Що пізнає Катерину,
Привітає сина?
З ним забула б чорнобрива
Шляхи, піски, горе:
Він, як мати, привітає,
Як брат, заговорить...

Побачимо, почуємо...
А поки — спочину
Та тим часом розпитаю
Шлях на Московщину.
Далекий шлях, пани-брати,
Знаю його, знаю!

Аж на серці похолоне,
Як його згадаю.
Попоміряв і я колись —
Щоб його не мірять!..
Розказав би про те лихо,
Та чи то ж повірять!
“Бреше,— скажуть,— сякий-такий!
(Звичайно, не в очі),
А так тільки псує мову
Та людей морочить”.
Правда ваша, правда, люде!
Та й нащо те знати,
Що сльозами перед вами
Буду виливати?
Нащо воно? У всякого
І свого чимало...
Щур же йому!.. А тим часом
Кете лиш кресало
Та тютюну, щоб, знаєте,
Дома не журились.
А то лихо розказувать,
Щоб бридке приснилось!
Нехай його лихий візьме!
Лучче ж поміркую,
Де то моя Катерина
З Івасем мандрує.
За Києвом, та за Дніпром,
Попід темним гаєм,
Ідуть шляхом чумаченьки,
Пугача співають.
Іде шляхом молодиця,
Мусить бути, з прощі.
Чого ж смутна, невесела,
Заплакані очі?

У латаній свитиночці,
На плечах торбина,
В руці ціпок, а на другій
Заснула дитина.
Зустрілася з чумаками,
Закрила дитину,
Питається: “Люде добрі,
Де шлях в Московщину?”
“В Московщину? оцей самий.
Далеко, небого?”
“В саму Москву, Христа ради,
Дайте на дорогу!”
Бере шага, аж труситься:
Тяжко його брати!..
Та й навіщо?.. А дитина?
Вона ж його мати!
Заплакала, пішла шляхом,
В Броварях спочила7
Та синові за гіркого
Медяник купила.
Довго, довго, сердешная,
Все йшла та питала;
Було й таке, що під тином
З сином ночувала...
Бач, на що здалися карі оченята:
Щоб під чужим тином сльози виливать!
Отож-то дивіться та кайтесь, дівчата,
Щоб не довелося москаля шукать,
Щоб не довелося, як Катря шукає...
Тоді не питайте, за що люде лають,
За що не пускають в хату ночувать.
Не питайте, чорнобриві,
Бо люде не знають;

Кого бог кара на світі,
То й вони карають...
Люде гнуться, як ті лози,
Куди вітер віє.
Сиротині сонце світить
(Світить, та не гріє) —
Люде б сонце заступили,
Якби мали силу,
Щоб сироті не світило,
Сльози не сушило.
А за віщо, боже милий!
За що світом нудить?
Що зробила вона людям,
Чого хотять люде?
Щоб плакала!.. Серце моє!
Не плач, Катерино,
Не показуй людям сльози,
Терпи до загину!
А щоб личко не марніло
З чорними бровами —
До схід сонця в темнім лісі
Умийся сльозами.
Умиєшся — не побачать,
То й не засміються;
А серденько одпочине,
Поки сльози ллються.
Отаке-то лихо, бачите, дівчата.
Жартуючи кинув Катрусю москаль.
Недоля не бачить, з ким їй жартувати,
А люде хоч бачать, та людям не жаль:
“Нехай,— кажуть,— гине ледача дитина,
Коли не зуміла себе шанувать”.
Шануйтеся ж, любі, в недобру годину,

Щоб не довелося москаля шукать.

Де ж Катруся блудить?
Попідтинню ночувала,
Раненько вставала,
Поспішала в Московщину;
Аж гульк — зима впала.
Свище полем заверюха,
Іде Катерина
У личаках — лихо тяжке! —
І в одній свитині.
Іде Катря, шкандибає;
Дивиться — щось мріє...
Либонь, ідуть москалики...
Лихо!.. серце мліє —
Полетіла, зустрілася,
Пита: “Чи немає
Мого Йвана чорнявого?”
А ті: “Мы не знаєм”.
І, звичайно, як москалі,
Сміються, жартують:
“Ай да баба! ай да наши!
Кого не надують!”
Подивилась Катерина:
“І ви, бачу, люде!
Не плач, сину, моє лихо!
Що буде, то й буде.
Піду дальше — більш ходила..
А може, й зустріну;
Оддам тебе, мій голубе,
А сама загину”.
Реве, стогне хуртовина,
Котить, верне полем;
Стоїть Катря серед поля,
Дала сльозам волю.
Утомилась заверюха,

Де-де позіхає;
Ще б плакала Катерина,
Та сліз більш немає.
Подивилась на дитину:
Умите сльозою,
Червоніє, як квіточка
Вранці під росою.
Усміхнулась Катерина,
Тяжко усміхнулась:
Коло серця — як гадина
Чорна повернулась.
Кругом мовчки подивилась;
Бачить — ліс чорніє,
А під лісом, край дороги,
Либонь, курінь мріє.
“Ходім, сину, смеркається,
Коли пустять в хату;
А не пустять, то й надворі
Будем ночувати.
Під хатою заночуєм,
Сину мій Іване!
Де ж ти будеш ночувати,
Як мене не стане?
З собаками, мій синочку,
Кохайся надворі!
Собаки злі, покусують,
Та не заговорять,
Не розкажуть сміючися...
З псами їсти й пити...
Бідна моя головонько!
Що мені робити?”

Сирота-собака має свою долю,
Має добре слово в світі сирота;

Його б'ють і лають, закують в неволю,
Та ніхто про матір на сміх не пита,
А Йвася питають, заранне питають,
Не дадуть до мови дитині дожить.
На кого собаки на улиці лають?
Хто голий, голодний під тином сидить?
Хто лобуря водить? Чорняві байстряга...
Одна його доля — чорні бровенята,
Та й тих люде заздрі не дають носити.

IV

Попід горою, яром, долом,
Мов ті діди високочолі,
Дуби з гетьманщини стоять.
У яру гребля, верби в ряд,
Ставок під кригою в неволі
І ополонка — воду брать...
Мов покотьоло — червоніє,
Крізь хмару — сонце зайнялось.
Надувся вітер; як повіє —
Нема нічого: скрізь біліє...
Та тільки лісом загуло.

Реве, свище заверюха.
По лісу завило;
Як те море, біле поле
Снігом покотилось.
Вийшов з хати карбівничий,
Щоб ліс оглядіти,
Та де тобі! таке лихо,
Що не видно й світа.
“Еге, бачу, яка фуга!
Цур же йому я лісом!
Піти в хату... Що там таке?
От їх достобіса!

Недобра їх розносила,
Мов справді за ділом.
Ничипоре! дивись лишень,
Які побілілі!”
“Що, москалі?.. Де москалі?”
“Що ти? схаменися!”
“Де москалі, лебедики?”
“Та он, подивися”.
Полетіла Катерина
І не одяглася.
“Мабуть, добре Московщина
В тямку їй далася!
Бо уночі тільки й знає,
Що москаля кличе”.
Через пеньки, заметами,
Летить, ледве дише,
Боса стала серед шляху,
Втерлась рукавами.
А москалі їй назустріч,
Як один, верхами.
“Лихо моє! доле моя!”
До їх... коли гляне —
Попереду старший їде.
“Любий мій Іване!
Серце моє коханеє!
Де ти так барився?”
Та до його... за стремена...
А він подивився,
Та шпорами коня в боки.
“Чого ж утікаєш?
Хіба забув Катерину?
Хіба не пізнаєш?
Подивися, мій голубе,
Подивись на мене:

Я Катруся твоя люба.
Нащо рвеш стремена?”
А він коня поганяє,
Нібито й не бачить.
“Постривай же, мій голубе!
Дивись — я не плачу.
Ти не пізнав мене, Йване?
Серце, подивися,
Їй же богу, я Катруся!”
“Дура, отвяжися!
Возьміть прочь безумную!”
“Боже мій! Іване!
І ти мене покидаєш?
А ти ж присягався!”
“Возьміть прочь! Что ж вы стали?
“Кого? мене взяти?
За що ж, скажи, мій голубе?
Кому хоч оддати
Свою Катрю, що до тебе
В садочок ходила,
Свою Катрю, що для тебе
Сина породила?
Мій батечку, мій братику!
Хоч ти не цурайся!
Наймичкою тобі стану...
З другою кохайся...
З цілим світом... Я забуду,
Що колись кохалась,
Що од тебе сина мала,
Покриткою стала...
Покриткою... який сором!
І за що я гину!
Покинь мене, забудь мене,
Та не кидай сина.
Не покинеш?.. Серце моє,

Не втікай од мене...
Я винесу тобі сина”.
Кинула стремена
Та в хатину. Вертається,
Несе йому сина.
Несповита, заплакана
Сердешна дитина.
“Осьде воно, подивися!
Де ж ти? заховався?
Утік!.. нема!.. Сина, сина
Батько одцурався!
Боже ти мій!.. Дитя моє!
Де дінусь з тобою?
Москалики! голубчики!
Возьміть за собою;
Не цурайтесь, лебедики:
Воно сиротина;
Возьміть його та оддайте
Старшому за сина,
Возьміть його... бо покину,
Як батько покинув,—
Бодай його не кидала
Лихая година!
Гріхом тебе на світ божий
Мати породила;
Виростај же на сміх людям! —
На шлях положила.—
Оставайся шукать батька,
А я вже шукала”.
Та в ліс з шляху, як навісна!
А дитя осталося,
Плаче бідне... А москалям
Байдуже; минули.
Воно й добре; та на лихо
Лісничі почули.

Біга Катря боса лісом,
Біга та голосить;
То проклина свого Йвана,
То плаче, то просить.
Вибігає на возлісся;
Кругом подивилась
Та в яр... біжить... серед ставу
Мовчки опинилась.
“Прийми, боже, мою душу,
А ти — моє тіло!”
Шубовсть в воду!.. Попід льодом
Геть загуркотіло.

Чорнобрива Катерина
Найшла, що шукала.
Дунув вітер понад ставом —
І сліду не стало.

То не вітер, то не буйний,
Що дуба ламає;
То не лихо, то не тяжке,
Що мати вмирає;
Не сироти малі діти,
Що неньку сховали:
Їм зосталась добра слава,
Могила зосталась.
Засміються злії люде
Малій сиротині;
Вилле сльози на могилу —
Серденько спочине.
А тому, тому на світі,
Що йому зосталось,
Кого батько і не бачив,
Мати одцуралась?
Що зосталось байстрюкові?

Хто з ним заговорить?
Ні родини, ні хатини;
Шляхи, піски, горе...
Панське личко, чорні брови..
Нащо? Щоб пізнали!
Змальовала, не сховала...
Бодай полиняли!

V

Ішов кобзар до Києва
Та сів спочивати,
Торбинками обвішаний
Його повожатий.
Мале дитя коло його
На сонці куняє,
А тим часом старий кобзар
І с у с а співає.
Хто йде, їде — не минає:
Хто бублик, хто гроші;
Хто старому, а дівчата
Шажок міхоноші.
Задивляться чорноброві —
І босе, і голе.
“Дала,— кажуть,— бровенята,
Та не дала долі!”
Іде шляхом до Києва
Берлин шестернею,
А в берлині господиня
З паном і сем'єю.
Опинився против старців —
Курява лягає.
Побіг Івась, бо з віконця
Рукою махає.

Дає гроші Івасеві,
Дивується пані.
А пан глянув... одвернувся..
Пізнав, препоганий,
Пізнав тії карі очі,
Чорні бровенята...
Пізнав батько свого сина,
Та не хоче взяти.
Пита пані, як зоветься?
“Івась”,— “Какой милый!”
Берлин рушив, а Івася
Курява покрила...
Полічили, що достали,
Встали сіромахи,
Помолились на схід сонця,
Пішли понад шляхом.

Тарас Шевченко

